

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО**

**НЕРУБАЙСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС
«ШКОЛА-ГІМНАЗІЯ»**

**МОДЕРНІЗАЦІЯ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В
СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Одеса – 2022

УДК 371

ББК 74

Рекомендовано Вченою Радою
Державного закладу
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО»
Протокол № 9 від 25 лютого 2022 р.

Рецензенти:

Доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського» Олексій Анатолійович Листопад

Доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Одеського
національного університету імені І.І. Мечникова Ірина Петрівна Анненкова

Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти : збірник
наукових праць / редкол. О. Я. Чебикін та ін. Одеса: Університет
Ушинського, 2022. 190 с.

© Кафедра педагогіки
Університету Ушинського, 2022
© ЗЗСО І-ІІІ ступенів Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради, 2022

2029 року [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80>

5. Указ Президента України №195/2020. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>

6. Ключові компетентності для навчання протягом життя (Рамкова програма щодо оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя) [Електронний ресурс]. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>

7. Нова українська школа [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

8. Шиян О., Волощенко О., Гриньова М., Дяків В., Козак О., Овчарук О., Седоченко А., Сорока І., Страшко С. Модельна навчальна програма «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ. 5-6 класи (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти: рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ УНІВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА УНІВЕРСАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ.

Н.В.Сухоносенко,

вчитель хімії та біології вищої категорії,

ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»

Нерубайської сільської ради

Біляївського району Одеської області

Політики та громадськість вже кілька десятиліть обговорюють питання якості шкільної освіти, її відповідності потребам суспільства, проблему соціальної та економічної ефективності. Як зробити реальністю безперервне навчання протягом усієї життя; підвищити якість та ефективність навчання; забезпечити рівність, соціальну солідарність та активну громадянськість; розвивати креативність та інновації.

Кожна з універсальних компетентностей відбиває комплексну здатність людини діяти певним чином у конкретній ситуації. В основі кожної універсальної компетентності лежить широкий набір навичок (у поєднанні зі

знаннями та установками), який мобілізується у дії людини, коли йому потрібно вирішувати конкретне завдання [5].

Універсальні компетентності можуть бути представлені як три блоки навичок (рамка компетентностей):

- компетентність пізнання (мислення та використання навичок мислення на вирішення інтелектуальних задач);
- компетентність взаємодії з іншими людьми;
- компетентність взаємодії з собою (управління собою).

Ми виокремлюємо педагогічні практики для розвитку універсальних компетентностей та універсальної грамотності учнів. Головні ідеї:

- на першому місці – підтримка самостійних навчальних зусиль школярів;
- необхідне підтримуюче та стимулююче освітнє середовище – емоційно позитивна атмосфера та амбітні цілі для кожного учня;
- найкращі результати досягаються, коли завдання розвитку компетентностей та грамотності вплетено в основне предметне навчання;
- навчальні завдання повинні мати сенс для учня, надавати можливість пов'язати їх зміст з реальним життєвим досвідом;
- оцінювання підтримує навчальні зусилля школяра та виконує функцію дзеркала, що висвічує його сильні та слабкі сторони, допомагає йому ставити навчальні цілі, а педагогові – уточнювати план навчання [3].

Загальні принципи педагогічної діяльності, що сприяють формуванню універсальних компетентностей і грамотності:

1. Рамка універсальних компетентностей та нової грамотності, може бути впроваджена у школі, якщо виконано всі умови і рамка стикована з предметним змістом; педагогічними методами; інструментами оцінювання. Крім цього, потрібен професійний розвиток вчителів та створення ефективного навчального середовища.

Щоб виконати стикування рамки компетентностей з освітньою програмою, потрібно послідовно: визначити «предметні» результати (компетентності), на досягнення яких направлено навчання:

- визначити принципи включення елементів універсальних компетентностей до «предметних» результатів та сформулювати їх для всього спектра дисциплін;
- виявити найбільш ефективні для досягнення цих результатів методи навчання;
- проаналізувати повсякденні життєві ситуації учнів та використовувати їх при створенні навчального середовища з урахуванням попередніх пунктів [2].

2. Сучасні освітні програми, як правило, наголошують на важливості педагогічних підходів, які вибудовані навколо відкритих завдань: вони вимагають від учня пошукової дослідницької діяльності, самостійної та у складі проектної команди учнів.

3. Наявність валідних інструментів оцінки має важливу роль для систематичного розвитку компетентностей.

4. «Щоб навчити дітей XXI сторіччя, потрібно мати вчителя XXI сторіччя». Тому потрібний професійний розвиток вчителів, які зможуть формувати навички XXI століття. Професійний розвиток повинен допомагати вчителям вчитися виявляти особливості стилю навчання кожного учня, його схильності та таланти.

5. Реалізація компетентнісного підходу особливо вимагає формування освітнього середовища на відміну від простої взаємодії «вчитель-учень». Навчальне середовище сприяє залученню до діяльності, у ході якої учень активно вивчає світ, самостійно й у групі, і представляє результати своєї роботи, зокрема з допомогою цифрових інструментів [4].

Ціль школи пропонувати різні навчальні курси та програми та створювати середовище, яке допомагає дітям вчитися, підвищувати якість викладання, підвищувати якість самостійних навчальних зусиль учнів.

1. Перехід від парадигми викладання (teaching) до парадигми самостійних навчальних зусиль (learning). Учні повинні намагатися побачити повну картину (ціле важливіше частин) процесу. Вчитель визначає, як відбувається процес навчання для всіх учнів; учень виявляє ініціативу у визначенні та регулюванні свого процесу навчання; атмосфера в класі налаштована на конкуренцію між учнями; атмосфера в класі налаштована на підтримку та співпрацю всіх учнів.

2. Особливості ролі учня та ролі вчителя[2].

Концентрація учителя на учнівській активності, формування навичок, які сфокусовані на зусиллях учня; вчитель добре володіє предметом та відкритий до співпраці; ясно уявляє, як досягти якісного результату; розуміє, що навчання вимагає спільних зусиль. Питання для вивчення ситуації стимулюють відтворення в пам'яті раніше отриманих знань, розвивають інтерес та мотивують учнів бути активними на уроках, сприяють розумінню матеріалу, ініціюють дискусію, спонукають учнів самостійно опановувати знання та розвивати навички критичного мислення.

Головне завдання вчителя в рамках цього методу полягає в тому, щоб спрямовувати та мотивувати учнів шукати рішення, розширюючи свої знання та винаходячи нове. Вчителі повинні допомагати учням об'єднувати наявні знання.

3. Навчання відбувається й через невдачі. Навчання шляхом відкриттів зосереджено не так на пошуку правильної відповіді, як на відкритті нового у процесі розв'язання задач. Основний обов'язок вчителя - створення умов навчання та напрямок навчального процесу: учні працюють самостійно або спільно з іншими, у власному темпі. Навчання, орієнтоване на відкриття, створює навчальне середовище, яке сфокусовано на складних завданнях та можливостях для пошуку творчих рішень. Навчальна робота повинна містити виклик у формі складного завдання чи проблеми, наближеної до реального життя; у процесі відкриттів учням потрібна підтримка. Без початкової підтримки вчителя учні не зможуть розвивати навички мислення. Проте надлишок підтримки, як та її недолік, може зашкодити. Зворотній зв'язок – ще один елемент якісного навчання.

4. Метапізнання (уміння вчитися). Основна мета навчання XXI століття полягає в тому, щоб дати учням можливість діяти та навчатися самостійно. Це передбачає розвиток вміння вчитися. Тобто активний контроль над пізнавальними процесами, що беруть участь у навчанні, і важливо як для критичного, так і для креативного мислення [3].

Навички мислення вищого порядку – критичного, креативного та їх різновидів – активуються, коли людина стикається з незнайомими завданнями, невизначеністю, питаннями чи дилемами. Мета навчання - навчити учнів виявляти та вирішувати завдання в академічному та повсякденному житті.

5. Навчання навичкам критичного мислення [5].

Створювати можливості для мислення шляхом розробки завдань, які мотивують учнів критично оцінити питання. Створювати інтелектуальні інструменти, що дозволяють учням якісно проаналізувати поставлене завдання. Спрямовувати зусилля учнів, оцінювати мислення, їх діяльність і досягнення, використання ними інтелектуальних інструментів, що сприяють мисленню.

6. Креативність та творчість в освіті.

Головна мета у навчанні креативності — «змусити молодих людей повірити у свій творчий потенціал, пробудити в них віру у свої можливості, вселити у них впевненість, що вони можуть спробувати себе у творчості». Учнім потрібно постійно нагадувати та демонструвати, як бути креативними, як інтегрувати матеріал з різних предметів, як ставити під сумнів свої припущення, розглядати інші точки зору та можливості. Важливо наголосити: розвиток креативності не може обмежуватися прямим навчанням. Для цього необхідно наставництво, уміння заохочувати та надихати учнів. Не можна очікувати від

учнів творчості, якщо ті, хто їх навчає, їх у цьому не заохочують. Для навчання творчості потрібні творчий навчальний процес та творчий вчитель.

7. Компетентність взаємодії з іншими і компетентність взаємодії з собою
Щоб спілкуватися з іншими людьми, потрібно розуміти людей і розуміти себе, передбачати реакції. Ми можемо аналітично розділити компетентність взаємодії з іншими людьми (різні варіанти комунікації та співробітництва) та компетентність взаємодії з собою (управління своїми емоціями, самоорганізація та ін.). Вона спрямована на розвиток здатності розпізнавати емоції та керувати ними, ставити і досягати позитивних цілей, розуміти погляди інших, встановлювати та підтримувати позитивні відносини, відповідально приймати рішення та конструктивно поводитися у різних комунікативних ситуаціях [6].

8. Форми спілкування спрямовані на комунікативні навички, але розвивають також процес мислення, роблячи рефлексію більш видимою. Дискусія – потужний інструмент, який допомагає учням обмінюватися думками, розуміти нові ідеї, приймати рішення у невизначених ситуаціях. Дискусії у класі можуть відрізнятися за рівнем інклюзивності та структурованості: мозковий штурм – процес генерування творчих ідей та рішень за допомогою інтенсивного вільного обговорення. Розмова передбачає обмін знаннями, спостереженнями, думками чи ідеями із різних позицій за відсутності конкретної теми. Розмова може змінювати напрямок. Дебати припускають вираження їх учасниками конкретної позиції, формулювання їх у протиположності позиції інших. Учасники не мотивовані вчитися одне в одного, прагнуть захищати і пояснювати свою позицію [5].

9. Рефлексивна комунікація

При рефлексивній комунікації у класі викладач спрямовує та модерує дискусію, але в її основі лежить активна участь учнів. В атмосфері відкритої рефлексивної комунікації учні повинні почуватися вільно, щоб висловлювати свої ідеї та ставити запитання. Проте найчастіше саме вчитель ініціює та організовує рефлексивну комунікацію, ставлячи питання, які допомагають учням розуміти суть своїх дій, розмірковувати, сперечатися, вирішувати завдання, пов'язувати ідеї та їх застосування [4].

10. Комунікабельність та соціальні навички. Але без ретельного планування та координації групова робота може розчарувати її учасників. У деяких формується негативне ставлення до співпраці, страх і огида до роботи в групах або командах. Ці почуття знижуються у учасників групи, хто отримує належні інструкції про роботу у групах.

Висновки. Підсумовуючи все, перерахуємо, які завдання, навчальні ситуації будуть особливо корисні для розвитку універсальних компетентностей та грамотності:

- завдання, що представляють «виклик» (мотивуючий, але не бентежний: робота у «зоні найближчого розвитку»);

- відкриті завдання, які мають більше одного рішення або не мають однозначне рішення;

- завдання, пов'язані з реальним життям, що мають сенс для учня, що стимулюють його допитливість;

- завдання, що вимагають від учня поєднання різних інформаційних режимів (мультиmodalності) та різних режимів комунікації та співробітництва в різних ролях.

Спираючись на принципи педагогіки співпраці, врахуванні індивідуальних можливостей учнів, можна добитись добрих успіхів при проведенні уроків.

Готуючись до уроку вчитель детально моделює тему, визначає мету, її зміст, проблеми. Одним із головних завдань – широке застосування матеріалів мережі Інтернет, а також різнорівневі завдання, робота над складними таблицями, моделями в різних програмах і насамкінець виправленням власних помилок.

Така різноманітність завдань примушує учнів активно співпрацювати з учителем, проявляючи свої знання, вміння, навички. Учень виступає не в ролі стороннього спостерігача, а активного учасника практичного процесу пізнання істини від початку до кінцевого результату.

Провідна ідея досвіду учителя– це особистісно-орієнтоване навчання, яке спирається на широкі можливості самостійного здобуття знань їх практичного застосування у своїй майбутній професії. Тільки так можна виховати активну громадянську позицію, повагу до своєї професії, гордість за свою Батьківщину. Широке впровадження в навчальний процес комп'ютерної техніки і комп'ютерних технологій дозволять учням не зупинитись на досягнутому, а продовжити здобуття знань, як у інших навчальних закладах так і самостійно.

Література

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.

2. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Нормативно-правове забезпечення освіти. У 4 ч. Харків: Видав. гр. "Основа", 2004. Ч. I. 144 с.

3. Юровчик в.г. Проблемне навчання як метод організації навчальної діяльності учнів / в.г. Юровчик // *Педагогічний пошук* . № 3(91). 2016. С. 28–29.
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv: Litera, 2018. 160 s.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
6. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків : Основа, 2010. 360 с.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

А.О.Харченко,
вчитель історії,
ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради
Біляївського району Одеської області

Ціллю освіти ХХІ ст. є виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і уміння для творчого розв'язання проблем, тобто підвищення життєвих компетенцій учнів. Компетентність базується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, пов'язана із загальною здатністю людини оперувати у певній ситуації набутими знаннями та практичним досвідом і є показником успішності учнів. Одним з найважливіших чинників формування важливих компетенцій є вивчення історії в навчальному закладі. Викладання історії вимагає від викладача творчого підходу, особливо у виборі методичних прийомів і засобів. При цьому одним з найбільш вагомих пріоритетів стає формування творчого і критичного мислення учнів, орієнтування не стільки на знання, скільки на засвоєння учнями досвіду самостійної роботи. Очевидно, що одним із засобів розвитку особистості учня в цьому напрямі, а також активізації пізнавальної мотивації учня на уроках історії є учбово-дослідницька діяльність, яка має включати в себе постановку творчих, дослідницьких завдань і наукове, поетапне їх вирішення [1].